

פסוקים

'תשובה' ראשי תיבות תענית שק ואפר בכיה הספר (ראה ח"ב מס' ראש השנה אות ג), וזהו 'היורד עפ"ר', 'הפכת מספרד'י', 'פתחתי שק'י' 'בערב ילון בכ"י', תענית מרומז 'ותאורני שמחה', כמו שנאמר (קהלת ז, ז) 'לך אכל בשמחה לחמך'. 'למען יזמר כבוד ולא ידם' (תהלים ל, יג), הנה מלפנים כתיב (ויקרא י, ג) 'בקרכי אקדש ועל פני כל העם אכבד', וכתיב (שם) 'יידם אהרן', אבל לעתיד יהיה כבוד ולא דימה, כי 'בלע חמות לנצח' (ישעיה כה, ח). 'ה' אלהי לעולם אודך' (תהלים שם), כי יהיה 'הוד' ולא 'הדר' כמו שכתבתי לעיל 'הדר כבוד הודך' (תהלים קסד, ה). כן יעשה האל אמן.

דרך חיים תובחת מוסר

פרשת וישב

נה. 'וישב' (בראשית לו, א) ביקש יעקב לישב בשלוה, אמר הקדוש ברוך הוא (בראשית רבה פ"ד ס"ג) לא דיין לצדיקים כו'. ואם כך ליעקב אבינו, ומה יחשוב הדיוט כמונו מלא עבירות, כשמשפיע לו השם יתברך טובות עולם הזה, ירא ויפחד אולי הוא שמור לרעתו למעט מוטבת עולם הבא. על כן ירבה בצדקה ובגמילות חסדים, וימעט מתאוותיו ויהיה נכנע וישוב אל ה' בכל לבבו. ופירש בזהר (ח"א דף ק"פ ע"א) 'בארץ מגור', כמו שנאמר (דמיה ו, כה; שם כ, ג; י, ועוד) 'מגור מסביב' שכל ימיו היה ירא ביראה גדולה ודאגות רבות.

נו. 'והוא' נער את בני בלהה ואת בני זלפה' (בראשית לו, ב). בא וראה גודל מדת הענוה אשר היתה ביוסף, הוא היה מבני הגבירות ומן הגבירה העיקרית, כי רחל עקרת הבית, והיה אהוב מאוד לאביו מכל אחיו, על כל זאת היה נכנע אפילו לאחיו שהם בני השפחות, ואמר 'נשי אביו', כי היה מגדילים ומחשיבים כאילו היו נשים לאביו ולא פלגשים. ומוזה ילמוד כל אדם מדת הענוה, שיהיה לפי גדולתו ענותנותו.

נז. 'ויבא' יוסף את דבתם רעה' (שם). שהיה מגיד לאביו שאוכלים אבר מן החי, ומזלזלים בבני השפחות לקרא אותם עבדים, והיו חשודים בעריות (בראשית רבה פ"ד ס"ז). ומקשים העולם, חלילה איך להאמין על שבטי יה לעשות מעשים כאלה, ואם לא עשו איך להאמין על יוסף שיוציא דבר שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו. גם 'ויבא יוסף את דבתם' משמע שהיה אמת שעשו כן, דזהו החילוק בין 'מוציא' דיבה ל'מביא' דיבה, מוציא דיבה הוא המוציא דיבת שקר, והמביא ומגלה דיבה שהיא אמת, הדרך קושיא לדוכתא, איך להאמין זה על שבטי יה קדושים משרתי עליון על כל בני אלהים כולם. ושמעתי שנמצא בקובץ ישן, הענין היה, אברהם אבינו עשה ספר יצירה ומסרו ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב מסרם לבניו אשר הם היוותר מיוחסים, כי אין מוסרין סתרי תורה כאלה אלא לצנעין ומיוחסים ישראל בכל דור ודור (ראה

קדושין טא א לענין שם המפורש), על כן מסרו לבני הגבירה ולא לבני השפחות. והנה מצינו בנמרא (סנהדרין סה ב) דברא עגלא תלתא בכל ערב שבת על ידי עסק ספר יצירה בצירוף השמות, ובדאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה, וניתר לאוכלו בעודו חי, וכך עשו השבטים. ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דבה וזו אל אביו שהם אוכלים אבר מן החי, והם כנים היו וכדין עשו. עוד איתא בנמרא (שם) רבא ברא שדריה לגביה דרבי זירא כו'. ופירש רש"י (ד"ה ברא נמרא) על ידי שמות ספר יצירה. והנה יש שמות שמצירופם נברא זכר, ויש שנברא נקבה. ואפשר שבראו השבטים בצירוף אותיות מספר יצירה, בראו נקבה, והיו משיילין עמה, ויוסף לא ידע מזה, והיה סובר שהיא נקבה אשה מהאב ואם, בא והודיע לאביו שהם חשודים בעריות. וכשעסקו השבטים בצירוף סודות אלו ורצו להתחבר אליהם בני השפחות, אמרו השבטים אתם בני השפחות, וכוונתם היתה לשם שמים, כי לא נמסרו אלו העניינים אלא למיוחסים שברור הוה. ויוסף לא ידע זה, וסבר שהיו מזלזלים בכבוד אחיהם לקרא אותם עבדים, וכא והגיד לאביו. הרי לך כי השבטים היו צדיקים, וגם יוסף הוא צדיק יסוד עולם, וצדיק בכל דרכיו אלו אשר הגיד לאביו לשם שמים, על כל זאת קראו הכתוב מביא דבה רעה, משום שהיה לו לדרוש ולחקור ולשאול את פי השבטים מה כוונתם בדברים האלה. צא ולמד מה הוא עונש של מביא דבה רעה ואין כוונתו לשם שמים רק להכעיס בר מינן כמה גדול רעתו, קל וחומר וכל שכן המוציא דבה.

נח. 'ועשה' לו כתנת פסים' (בראשית לו, ג). בפרק קמא דשבת (י ב) אמר רבא בר מחסא אמר רב חמא בר גוריא, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשכיל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר ויידו אבותינו למצרים.

נח. 'ויאכלו דברו לשלום' (בראשית לו, ד). פירש רש"י, מתוך גנותן למדנו שבחן. שלא דברו אחת בפה ואחת בלב. וזה מדה טובה באדם שיהיה פיו ולבו שוין. והא דכתיב אצל נבל (שמואל א כה, ג) 'והוא כלבו', ודרשו לגנאי (ירמ"ק שם), שפיו היה מדבר רע כל מה שהיה בלבו. שאני התם שעשה מעשה, שעקימת שפתיו הוא מעשה להוציא מפיו דברים רעים ולא שתק. אבל השבטים לא דברו עמו טוב, מאחר שהיה שנאה בלבם לא רצו להיות אחד בפה ואחד בלב לא יצא דבר רע מפיהם, רק שלא רצו לדבר עמו דברי שלום.

ס. 'ראה' את שלום אחיך ואת שלום הצאן' (בראשית לו, ד). מכאן מוסר שצריך אדם לראות מתחילה את שלום ביתו בגופם לשמורם מכל נזק וצרה, ואחר כך לדקדק בשלום ממונו מה שנתן לו השם יתברך, כמו שאמרו רבותינו ו"לסקר הצדיקים מדקדקים אפילו בפחות משהו פרוטה, והטעם

יד רפ"ה

ידעתי מקומו. והך מאמר רז"ל מביא רבינו גם כח"א שער האותיות אות ו' אות קטנה א' וראה ביר רמ"ה שם הערה מט.

קסב דבר זה מובא במהרש"א בבא בתרא טו ב ד"ה איוב, ובתולין צא א ד"ה שנשתייר. ובהגריים באוצר בלום על עין יעקב כותב: לפי שעה לא